

УДК 330.354:330.341.1(477)

О. Б. Жихор,

Т. М. Куценко

ФОРМУВАННЯ СПРИЯТЛИВОГО ІННОВАЦІЙНОГО КЛІМАТУ В РЕГІОНІ

Анотація. На основі аналізу підходів до визначення поняття «інноваційний клімат» обґрунтовано авторське визначення поняття «інноваційний клімат» як сукупність факторів, що визначають сприятливість регіону до інновацій та можливості залучення фінансових ресурсів для їх упровадження.

Ключові слова: інноваційний клімат регіону, схильність регіону до інновацій, регіон.

Summary. Based on an analysis of approaches to the definition of «innovation climate», the authors' definition of «innovation climate» as a combination of factors that determine the susceptibility of the region to innovate and ability to attract financial resources for their implementation.

Key words: innovative climate in the region, the susceptibility of the region to innovation, region.

Постановка проблеми. Стратегічною метою «Програми економічних реформ на 2010–2014 роки» є входження України через десять років до двадцяти найрозвиненіших країн світу. Одним із головних пріоритетів є підвищення конкурентоздатності національної економіки шляхом поліпшення бізнес-клімату і залучення інвестицій для стимулювання інноваційного розвитку [1]. Ключовими проблемами в науково-технічній та інноваційній сфері є невідповідність темпів її розвитку структурі попиту на передові технології з боку економіки, низька сприятливість підприємницького сектора до інновацій, втрата висококваліфікованих кадрів і скорочення матеріально-технічних засобів. Тому формування сприятливого інноваційного клімату забезпечить умови для підвищення інноваційної активності підприємств, залучення додаткових фінансових ресурсів в інноваційну сферу та досягнення окреслених програмними документами стратегічних цілей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інноваційного розвитку економіки як на національному, так і на регіональному рівнях досліджують такі зарубіжні та українські вчені: Д. Гамалій, В. Струніна, В. Гусев, Н. Гладинець, Н. Лебедева, В. Воротін, Я. Жаліло. Причому останнім часом спостерігається тенденція до зміщення акцентів саме на аналіз особливостей інноваційного розвитку регіонів з позицій забезпечення конкурентоспроможності сектора наукових досліджень і розробок та подальшого становлення інноваційної моделі розвитку національної економіки в цілому. У більшості робіт, присвячених проблемам інноваційного розвитку, наголошується на необхідності забезпечення сприятливого інноваційного клімату, однак не наводиться чіткого визначення цієї категорії.

Незважаючи на велику кількість публікацій та низку послідовних заходів, спрямованих на активізацію інноваційної діяльності на регіональ-

ному рівні шляхом поліпшення інноваційного клімату, окремі аспекти цього питання до кінця не з'ясовані. Особливо потребує уточнення поняття інноваційного клімату та його складових при обґрунтуванні напрямів удосконалення механізмів інноваційного розвитку регіону.

Метою статті є обґрунтування авторського підходу до визначення поняття «інноваційного клімату» з позиції сприятливості регіону до впровадження інновацій.

Виклад основного матеріалу. При обґрунтуванні напрямів забезпечення інвестиційно-інноваційної привабливості регіонів переважно зосереджується увага на загальних проблемах, характерних для інвестиційної діяльності та відповідно забезпечення сприятливого інвестиційного клімату. А саме [2, с. 131–132] відсутності в країні науково обґрунтованої інвестиційно-інноваційної стратегії, обмеженості потенціалу залучення іноземних інвестицій, посилення негативного впливу інфляції, неієдздатності механізмів забезпечення високого рівня конкурентоздатності, низькому рівні захисту прав інвесторів та ефективності законодавства з питань корпоративного управління. Тобто загалом досліджується інвестиційний клімат, під яким розуміють ступінь сприятливості ситуації, що складається в тій чи іншій країні, регіоні або галузі для ймовірного надходження інвестицій без урахування їх впливу на інноваційну сферу.

Поняття «інноваційний клімат» розглядається переважно на рівні окремого підприємства або особи як зовнішнє середовище, яке формує їх ставлення до інновацій. Так, російські вчені [3, с. 22] інноваційний клімат визначають як сформовану відповідним чином обстановку, яка дозволяє людині почувати себе вільною, готовою до творчої роботи. При цьому виділяють наступні умови, які в повному обсязі дозволяють використовувати творчий потенціал колективу:

- 1) підтримка інноваційної діяльності керівництвом;
- 2) сприяння створенню інновацій на всіх рівнях;
- 3) високий рівень комунікацій та їх постійне удосконалення;
- 4) використання комплексних мотиваційних систем;
- 5) постійне поповнення працівниками власних знань.

У роботі [4, с. 22] «інноваційний клімат» розглядається як стан зовнішнього середовища підприємства, яке сприяє або перешкоджає досягненню інноваційних цілей, у структурі якого виділяють макроклімат та мікроклімат. Формування сприятливого інноваційного макроклімату передбачає одночасне зростання попиту на інновації (схильність економіки і суспільства до інновацій) та їх пропозиції (наявності об'єктивних передумов для створення та продукування

інновацій). Формування сприятливого інноваційного мікроклімату — це одночасне зростання креативних можливостей суб'єкта господарювання і його готовності їх реалізувати. На думку Н. Гладинця «інноваційний клімат» можна ототожнювати з поняттям «інноваційної привабливості регіону», яка, з одного боку, свідчить про рівень активності інноваційної діяльності у регіоні, а з іншого — визначає можливості припливу фінансових ресурсів та їх інвестування в ті чи інші регіональні інноваційні об'єкти, проекти, програми. При оцінці ступеня прийнятності регіону до впровадження нововведень потрібно враховувати фактичний стан економіки країни та окремих регіонів, тенденції економічного зростання впродовж визначеного терміну тощо. Важливим є також урахування географічного фактора та транспортного освоєння території регіону, рівня розвитку соціальної інфраструктури, рівня життя і доходів населення, науково-освітнього потенціалу, екологічного становища регіону, рівня технічного розвитку господарюючих суб'єктів. Означені параметри достатньо тісно між собою взаємопов'язані і у своїй сукупності формують «інноваційний клімат» регіону, або «інноваційної привабливості регіону». Під «інноваційною привабливістю», або «інноваційністю», регіону слід розуміти ступінь готовності регіону до впровадження нововведень у всі сфери суспільно-господарського життя за рахунок забезпечення повноти використання його ресурсного, науково-технічного та економічного потенціалу з метою покращення соціально-економічного розвитку відповідної території. Однак подібне трактування інноваційного клімату досить наближене до поняття інноваційного потенціалу як спроможності і готовності регіону здійснювати ефективну інноваційну діяльність.

Виходячи з цього, інноваційний клімат слід розглядати як сукупність економічних, правових, регуляторних, інформаційних та інших факторів, які визначають схильність регіону до інновацій та можливість залучення фінансових ресурсів для їх ефективного впровадження.

В. А. Гусева [5] вважає, що через складність та невизначеність науково-технологічного бізнесу його успішний розвиток потребує наявності особливих умов. З одного боку, оточення, в якому формується такий бізнес, повинно носити конкурентний характер. З іншого боку, воно повинно бути достатньо сприятливим та компенсувати підвищення ризиків, з якими пов'язана інноваційна діяльність. Для перетворення науково-технічного комплексу регіону в джерело інновацій необхідно створити інноваційний клімат, який буде стимулювати вчених вести розробки, які користуються попитом на ринку, а з іншого боку, стимулювати місцевих споживачів технологій (промисловість регіону) до технологічної співпраці з науковими інститутами та ВНЗ.

Відповідно до огляду McKinsey «Криза — рік потому», серед найважливіших структурних зрушень у галузях промисловості в найближчі п'ять років до 2015 р. керівники транснаціональних корпорацій вказують на подальшу консолідацію активів (54 %), інтенсивніші інновації (45 %), жорсткіше регулювання (36 %) і посилення конкуренції (35 %) [6]. Пошук зовнішніх джерел фінансування посідає серед пріоритетів світових ТНК лише десяте місце (10 %), а лобювання законодавства в інтересах компанії — останнє, 13-є місце (6 %). Понад 50 % респондентів вважають, що роль інновацій в економічному зростанні після кризи буде набагато істотною, ніж раніше. Отже, у середньостроковій перспективі глобальний бізнес перебуватиме під впливом визначених чинників, основними з яких будуть:

- 1) ключове значення інновацій;
- 2) зростання ролі держави;
- 3) нижчі темпи зростання економіки;
- 4) зниження темпів глобалізації;
- 5) наростання скептицизму відносно вільного ринку.

Наявність інноваційної стратегії також є ключовим показником, за яким оцінюється ефективність діяльності ради директорів іноземних компаній. З тих компаній, які заявили, що їхнє керівництво успішно справляється з кризою, 68 % пов'язували це саме з інноваційними стратегіями управління ризиками й пошуком нових можливостей розвитку [7]. Отже, підтримка інновацій та створення сприятливого інноваційного клімату має стати центральною складовою державних та регіональних антикризових програм.

З причини невизначеності поняття інноваційного клімату існують певні труднощі з його оцінкою. Розроблені методики визначення інвестиційного або бізнес-клімату [8] базуються на оцінці різноманітних індикаторів регулювання підприємницької діяльності на підставі узагальнення й експертизи даних, отриманих за результатами опитування.

В Україні ініціатором створення системи оцінки інвестиційної привабливості регіонів стала компанія «Омета-Інвест», яка вперше провела аналіз за даними Держкомстату України за 1997 рік. Оцінку було проведено шляхом ранжування регіонів за наступними синтетичними показниками: рівень загальноекономічного розвитку, рівень розвитку інвестиційної інфраструктури, оцінка демографічної характеристики регіону, рівень розвитку ринкових відносин, рівень екологічних та криміногенних ризиків [9, с. 52]. Моніторинг інвестиційного клімату України та її регіонів здійснено рядом компаній та наукових центрів [10, с. 12]. Рейтинговий центр «Експерт Україна» починаючи з 2005 р. щорічно здійснює рейтингову оцінку інвестиційної привабливості регіонів України [11]. Головна відмінність методики дослідження полягає

в тому, що одночасно враховуються показники та фактори, які характеризують інвестиційний потенціал регіону щодо можливості залучення інвестицій та інноваційний ризик стосовно імовірності втрати інвестицій та доходів від них.

Так, з метою запровадження принципів та механізмів функціонування національної системи моніторингу інвестиційного клімату України Держінвестицій розробив індекс інвестиційної привабливості областей України на підставі «Методичних рекомендацій до розрахунку індексу інвестиційного клімату областей України» (далі — індекс IRRU). Ця методика базується на розрахунку індексу IRRU, який дозволяє на підставі аналізу результатів експертних опитувань та статистичних даних зробити висновок щодо впливу на інвестиційний клімат п'яти груп факторів — політичних, правових, економічних, податкових та регуляторних. На початку 2010 р. Держінвестицій було проведено одноразове експериментальне анкетування, за результатами якого планується зробити розрахунок індексу інвестиційного клімату областей України за 2009 рік та провести презентацію вказаної методики з метою запровадження регулярного (щорічного) розрахунку індексу інвестиційного клімату областей України.

Вказана методика сприятиме започаткуванню принципів та механізму функціонування національної системи моніторингу інвестиційного клімату для збільшення припливу інвестицій в економіку України, однак питання щодо розробки подібної методики для оцінки інноваційного клімату з метою забезпечення інноваційного розвитку регіонів країни залишається відкритим.

Висновки. З огляду на це, потребує подальших досліджень визначення груп факторів, які впливають на інноваційний клімат та обґрунтування індексу, який може слугувати основою для побудови рейтингу регіонів відповідно до їх сприйнятливості до інновацій.

Література

1. Програма економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/content/ker-program.html>.
2. Воротина В. Є. Державне управління регіональним розвитком в Україні : монографія / В. Є. Воротина, Я. А. Жаліла. — К. : НІСД, 2010. — 288 с.
3. Лебедева Н. М. Культура и инновации: к постановке проблемы / Н. М. Лебедева, Е. Г. Ясин // Форсайт. — № 2 (10), 2009. — С. 16–26.
4. Гладинець Н. Вплив інноваційного потенціалу на соціально-економічний розвиток регіону / Н. Гладинець // Економічний аналіз. — Випуск 3 (19). — 2008. — С. 30–34.
5. Гусев В. А. Инновационная ситуация в Харьковской области. Проблемы, успехи, перспекти-

вы [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.inno.khavakov.ua./page_id=1686.

6. The Crisis — one year on. McKinsey Global Survey Results. September 2009 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.slideshare.net/sharvan316/mckinsey-thecrisis-one-year-later-sept-09>.

7. McKinsey Quarterly, February 2009 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://www.mckinseyquarterly.com/Six_ways_to_make_Web_20_work_2294.

8. Методичні рекомендації дослідження стану бізнес-клімату в Україні Наказ Міністерства економіки України від 25.02.2008 р. № 58 Міністерство економічного розвитку і торгівлі України

[Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art.

9. Гамалій Д. Оцінка інвестиційної привабливості регіонів України / Д. Гамалій // Вісник НБУ. — 1998. — № 12. — С. 51–54.

10. Струніна В. Шляхи поліпшення інвестиційного клімату в Україні / В. Струніна // Економіка України. — 2002. — № 9. — С. 11–16.

11. В поисках внутреннего рынка. Рейтинг инвестиционной привлекательности регионов // Эксперт. Украинский деловой журнал. — № 50 (193). — 22 декабря 2008. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.expert.ua/articles/24/0/6443/>.